

MIGRACIÓ I REFUGI

DRETS SENSE FRONTERES: **BUSCANT** **UNA VIDA MILLOR**

INTRODUCCIÓ SOBRE L'ORIGEN

Aquesta proposta didàctica té l'origen en el projecte internacional *Connectant mons*. Molts i moltes mestres ens havien demanat poder disposar de les activitats que apareixien en la plataforma *online* de *Connectant mons* per poder dur-les a terme als centres independentment del calendari de l'activitat *online* i del procés cooperatiu amb altres escoles.

Hem mantingut les animacions, les línies argumentals i els ni-

vells de contingut, i hem adequat les activitats al nou context fora de la plataforma *online*.

Us recomanem la lectura d'aquesta guia, que us facilitarà pistes per al desenvolupament de les diferents activitats que es proposen, i idees per aprofundir en determinats aspectes i temes.

Més informació a la web
www.conectandomundos.org

Índex

Objectius i temes	3
Objectius generals	4
Perspectives transversals	4
Priorització de continguts	4
 Pautes metodològiques per al desenvolupament de les activitats	 6
En Yacu i l'Amaru. A la cerca d'una vida millor	6
L'Amina i les causes ambientals	9
Déniz. Quan has de fugir del teu país	11
No et deixis enredar	13
Actua. Propostes d'acció	17
 Lectures d'interès	 20
 Glossari	 29
 Recursos complementaris	 32

Objectius i temes

Moure's pel món és un dret de totes les persones i un fenomen humà que existeix des de l'inici dels temps. Cada dia i des de sempre, milers de persones decideixen emprendre un viatge buscant conèixer món, una bona feina, noves oportunitats... Moltes altres ho fan fugint de conflictes o per causes que posen en perill la seva vida i la dels seus éssers estimats.

Actualment, gairebé 60 milions de persones a tot el món es veuen forçades a viure lluny de casa seva, una xifra rècord des de la Segona Guerra Mundial, segons les Nacions Unides. Aquests últims anys, més de quatre milions de persones han hagut de fugir de Síria escapant de la guerra civil. Passa el mateix amb molts altres conflictes armats, o situacions de violència i de pobresa extrema, en què la supervivència també es veu amenaçada.

Davant d'aquest repte la comunitat internacional, en el marc dels Objectius de Desenvolupament Sostenible, es planteja el repte de facilitar la migració i la mobilitat ordenades, segures, regulars i responsables de les persones, també mitjançant l'aplicació de polítiques migratòries planificades i ben gestionades.

Amb aquesta proposta pretenem oferir eines per abordar les causes que hi ha darrere de la migració forçosa, els factors que afecten les persones en trànsit i exigir un compromís més gran envers els drets humans i la seguretat de les persones, el desenvolupament sostenible i la prevenció de conflictes violents, eines que garanteixin el dret de totes les persones a una vida digna i en pau.

Objectius generals

- Reconèixer els moviments migratoris com un fenomen permanent i històric i un dret fonamental de totes les persones.
- Analitzar i entendre els processos migratoris, i establir les causes que els impulsen.
- Contribuir a valorar la diversitat cultural com un element d'enriquiment personal i social des d'una perspectiva inclusiva de la identitat.
- Comprendre i analitzar de manera crítica els interessos que hi ha darrere de les polítiques migratòries i la vulneració de drets que té lloc en els processos migratoris, i rebutjar les desigualtats i les injustícies.
- Fomentar el pensament crític i analític i prendre consciència dels rumors i els prejudicis existents en torn de la migració per poder trencar-los i generar discursos alternatius.
- Fomentar conductes transformadores i desenvolupar accions que ens permetin comprendre el nostre poder com a ciutadans i ciutadanes, incidint en l'entorn social i/o polític per contribuir a canviar polítiques i actituds que creen les injustícies que pateixen les persones migrants.

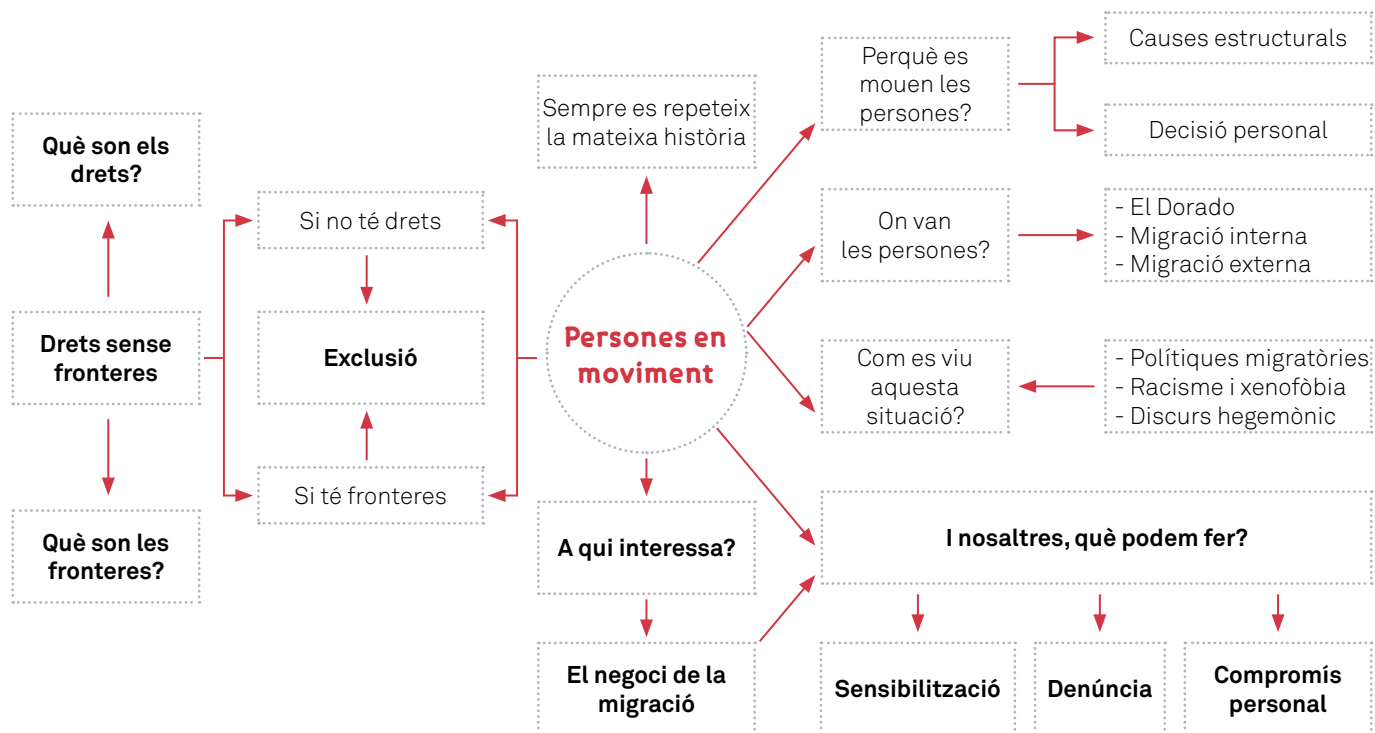
Perspectives transversals

- Partir de la **perspectiva de drets**: dret a la lliure circulació, a l'asil, a una vida digna, etc.
- Valorar la **riquesa de la diversitat** i qüestionar els estereotips.
- Fomentar l'empatia. Èmfasi en **les persones, en els sentiments** i en l'impacte en la seva vida.
- Visibilitzar la **situació de les nenes i de les dones** com a grups socials més vulnerables.
- Destacar la dicotomia exclusió/inclusió i posar en evidència la **desigualtat d'oportunitats**.

Priorització de continguts

- Les fronteres visibles i invisibles.
- El dret a desplaçar-nos lliurement i la vulneració de drets.
- L'empatia i la riquesa de la diversitat.
- Factors (expulsió i atracció).
- Desconstrucció del discurs hegemònic.

Esquema conceptual de la proposta:

Pautes metodològiques per al desenvolupament de les activitats

En Yacu i l'Amaru. A la cerca d'una vida millor

Per què les persones ens desplacem?

Sense drets i amb fronteres.

La història dels personatges i el diàleg a classe

Glossari: Per facilitar la comprensió d'alguns conceptes més complexos vinculats a la temàtica d'aquesta edició, hem elaborat un glossari de termes bàsics que podeu trobar al final de la proposta didàctica i que recull les paraules que poden generar més dubtes i que han estat assenyalades en vermell al llarg del text. Per a les persones que vulguin més informació també es faciliten dos enllaços a diccionaris més especialitzats i complets.

Migrar del camp a la ciutat. Migrar a un altre país

A partir de les diferents històries es desplega una bateria de preguntes que, d'una banda, facilitin la comprensió de la lectura individual o grupal o de la narració que es faci a classe, i de l'altra, convidin a la reflexió i al diàleg sobre els fets viscuts, els sentiments i les emocions que viuen els diferents personatges en cada situació.

En el capítol 1 en Yacu i l'Amaru ens presenten la seva família, els seus orígens, el seu present i el seu futur. Ells, com molts altres nens i nenes, han nascut en un país o ciutat determinats, però les seves famílies procedeixen d'altres llocs.

És recomanable parar una mica d'atenció al concepte d'identitat i a les vivències dels nois i les noies que comencen a entrar en l'adolescència i en les tensions existents. En aquest sentit es proposa una forma de presentació que permeti posar de manifest les múltiples identitats que tots tenim expressant aquests elements que ens diferencien dels i les altres, però també, i més important, els elements que compartim i que ens fan semblants en la nostra condició de persones, vinguem d'on vinguem i visquem on visquem.

Per reflexionar una mica més sobre tot plegat us proposem dues lectures. D'una banda, un text explicatiu del llibre *Identidades asesinas*, d'Amin Maalouf. De l'altra, una reflexió sobre les confrontacions adolescents i les tensions migratòries, de Jaume Funes i Miquel Àngel Essomba.

"La identitat la constitueixen un munt d'elements, i està feta de múltiples pertinences, però no coincideix mai la mateixa combinació en dues persones diferents, de manera que la identitat personal és sempre única i complexa. Molta gent considera que una d'aquestes pertinences és més important que les altres en qualsevol circumstància (per a alguns és la nació, per uns altres la religió, la classe o la llengua), però no n'hi ha cap que prevalgui de manera absoluta. En tot cas, sovint tendim a reconèixer-nos en la pertinença més destacada, encara que no sigui de les que considerem més definitòries. La identitat no ens és donada una sola vegada i per sempre, sinó que es

va construint i transformant al llarg de l'existència; de fet, la major part de les pertinences no són heretades, sinó apreses. I és que allò que acaba determinant les pertinences d'una persona és sobretot la influència dels altres, tant dels amics, els qui tinc a prop, com dels desconeguts, els qui tinc davant meu. Finalment, remarca Maalouf, la identitat és una qüestió de símbols i fins i tot d'aparences i, per aquest motiu, els elements simbòlics (des del llenguatge fins als mites, des de la literatura fins a les banderes) tenen un paper especialment significatiu en tota la qüestió de la identitat.”¹

Confrontacions adolescents i tensions migratòries²

“Bona part de les conductes adolescents i joves tenen com a lògica interna la necessitat de la diferenciació: no ser confosos amb la gent adulta, no ser considerats com un conjunt homogeni. Necessiten deixar clar que no són com nosaltres, els adults, i que són molt diferents entre ells. Bona part de les seves relacions són relacions diferenciadores: agrupar-se i des agrupar-se, ignorar-se o confrontar-se per deixar clar qui són i qui no són. En la immensa majoria dels casos, l’afirmació diferenciadora fa servir components dels estils de vida. No obstant això, sovint fa servir alguna característica a la qual la societat adulta atribueix un valor simbòlic especial. Aquesta és, per exemple, en determinats col·lectius, l’adscripció nacional. La presència de les noves diversitats “emigrades” trastoca i desplaça algunes d’aquestes confrontacions. És fàcil aconseguir una mena de “pacte nacional” per identificar el contrari entre els col·lectius que han vingut de fora. Els “moros” o els “paquis” poden passar a ser els enemics de tots. En intentar identificar els reptes educatius, sembla que hauríem de distingir dos grans tipus de relacions diferenciadores entre els nois i noies joves: la pura confrontació i l’exclusió.

Els nois i noies “del país” estan resolent bona part de les seves dificultats d’identitat a partir de definicions i de confrontacions excloents amb els que, segons ells, no són d’aquí. Quan es treballen aquests processos com qüestions relacionades amb els estils de vida i amb les tensions en les relacions de convivència, és més fàcil evitar que es converteixin en exclusions amb components racistes. Viuen immersos en un conjunt de contradiccions i de malestars que deriven amb facilitat cap als personatges als que poden atribuir “la culpa”.

Però també passa a l’inrevés. La interrelació de confrontació ens fa construir identitats depenent de com ens veuen. Els adolescents d’origen immigrant són allò que els altres adolescents els deixen ser i allò que els obliguen a ser, almenys com a reacció a l’aïllament i a l’exclusió. A més, també són com els consideren els adults (per exemple, el professorat). Les diferenciacions fetes per les persones adultes són aprofitades i reforçades pels adolescents d’aquí, i se n’amplifica la càrrega de negativitat.”

1. MAALOUF, Amin (1998): *Identidades asesinas*.

2. FUNES, Jaume i ESSOMBA, Miquel Àngel (2004): “1. Elements de debat, conclusions i propostes”, a *Construint identitats. Espais i processos de socialització dels joves d’origen immigrant* (eds. Xavier Besalú i Teresa Climent). Fundació Jaume Bofill.

Sobre murs i fronteres

Per mitjà de la història s'introdueix el concepte de frontera i la reflexió al voltant del seu significat real i simbòlic. En les ciències socials, el concepte "frontera" té diferents significats i usos explicatius pel que fa al temps i a l'espai. En cada època històrica i lloc del planeta, el concepte i les seves paraules equivalents tenen funcions polítiques, econòmiques, militars i socials diferents.³ Per això, volem fixar-nos en els diferents tipus de fronteres que hi ha avui dia i en l'impacte que aquestes fronteres tenen sobre la vida de les persones que hi viuen a dins i es mouen entre elles.

Parlarem de les fronteres naturals, les que han variat menys amb el temps i, majoritàriament, les que s'encarreguen de dividir antropològicament les persones en els espais vitals, com són els llacs, els rius, les muntanyes, les serralades, etc. Però en aquesta proposta posarem l'èmfasi en el concepte de frontera política, la línia convencional que marca el confí d'un Estat.⁴ Aquestes són les fronteres més canviants al llarg de la història, les que decideixen els Estats, i les que tenen més impacte sobre la vida de les persones.

També parlarem de les formes que adopten aquestes fronteres, moltes vegades visibles, delimitades de manera física amb murs o filats i presència militar. I reflexionarem sobre qui, com, quan i per què es construeixen aquestes fronteres, intentant analitzar les conseqüències que tenen i poden tenir sobre les persones en general, i sobre els drets dels milions de persones que es veuen obligades a fugir de casa i creuar-les, en particular. En aquest sentit, volem destapar aquelles fronteres invisibles que separen i neguen drets a milions de persones al món. Sorgiran exemples de fronteres culturals, socials, generacionals o econòmiques que van més enllà de les polítiques.

L'objectiu d'aquesta proposta des de l'enfocament de l'Educació per al Desenvolupament i des de l'Educació per a la Ciutadania Global va, doncs, més enllà de la definició asèptica i mancada de dimensió humana de "frontera política" que es pot trobar en l'àmbit oficial i que destil·la desinterès per l'altre, pel veí. L'aposta des d'una educació transformadora es pot resumir en la frase següent: "Educar perquè res no ens sigui aliè". (Gimeno Sacristán)

Així com la humanitat ha sabut enginyar-se-les al llarg de la història per trobar formes de superar els obstacles naturals (ponts, camins, etc.), sigui quin sigui l'exemple, volem visibilitzar la importància de buscar fórmules o exemples que, d'una banda, evidencii la construcció artificial i movable de les fronteres polítiques al llarg del temps i, de l'altra, desmitifiquin la "separació insalvable" entre les persones i els pobles, posant en valor la riquesa de la diversitat en l'actualitat i al llarg de la història, i la importància de respectar els seus drets al marge de qualsevol frontera i en qualsevol racó del món.

3. ARRIAGA RODRÍGUEZ, Juan Carlos (2012): "El concepto frontera en la geografía humana". *Perspectiva geográfica*, vol. 17 (2012), pàgines 71-96.

4. "Frontera: Confín de un Estado." (*Diccionario de la Real Academia Española*).

Aspectes que cal tenir en compte per fer l'entrevista

És important que, abans de dur a terme l'entrevista, l'alumnat sigui conscient que per a moltes persones parlar de qüestions com els seus orígens o de per què se'n van anar és una qüestió molt personal i íntima, i que implica preguntar amb respecte i delicadesa. És probable que, tot i ser persones properes, mai no hagin explicat en públic els motius de la seva marxa. És important fer entendre a l'alumnat que prendre la decisió de marxar no és fàcil i que quasi sempre és un acte de generositat cap a la família, cap a les persones que un més s'estima. És una manera de contrarestar alguns missatges perniciosos i totalment falsos sobre la realitat de les persones migrants o refugiades.

L'Amina i les causes ambientals

Per què les persones ens desplacem?

Factors estructurals i decisió personal.

Factors ambientals.

Posada en comú de les entrevistes fetes sobre persones migrants

Conèixer les vivències de persones reals i properes ajudarà a viure la migració com un fet quotidià i natural. Obrirem el debat amb tota la classe per compartir la informació referida a les primeres preguntes i esbrinarem si han pogut parlar amb algú que hagi viscut en un altre país.

Per recopilar la informació, farem servir un mural gegant (paper d'embalar) i dividirem la classe en petits grups. Cada grup haurà de compartir la informació que ha recopilat en general, i en concret haurà d'apuntar:

- Quins van ser els motius de la marxa?
- Com es van sentir en haver d'emigrar?
- Van poder escollir lliurement si volien emigrar o no?
- Com els va acollir el lloc d'arribada?
- Un cop recopilada la informació al mural, es llegirà en veu alta perquè la classe vagi elaborant les seves pròpies conclusions sobre les causes de la marxa i sobre els sentiments i les emocions que es viuen durant el procés. Finalment, redactaran les conclusions per compartir-les amb les altres classes.

Per què les persones ens desplacem? Causes de les migracions

En el capítol anterior hem vist per mitjà de la història dels personatges que una de les causes de les migracions és la pobresa i el desig d'una vida més digna. Els testimonis d'aquest capítol faran referència a causes mediambientals. Per mitjà de la seva història, tres dones, l'Amina, l'Alba i la Lidia, ens parlaran de la seva marxa a causa de catàstrofes naturals. Serà en el capítol següent quan parlarem de la fugida per conflictes armats.

Us facilitem un petit resum introductori de les causes, per si us pot ser d'utilitat:

“Hi ha moltes raons que duen la gent a emigrar: les guerres, la persecució, les violacions dels drets humans..., però també la desigualtat, la pobresa i el canvi climàtic. Totes les persones que fugen del seu país d'origen busquen el mateix: una vida millor en un lloc segur on hi hagi pau i més oportunitats. Si parlem de causes, parlem de CONFLICTES al món. Seixanta milions de persones s'han vist forçades a abandonar la llar a causa de persecucions, conflictes, violència generalitzada o violacions dels drets humans. Es tracta de la xifra més alta que s'hagi registrat mai. El conflicte sirianès és el que ha generat més desplaçats, per davant del de l'Afganistan i el de Somàlia. Més de la meitat d'aquestes persones són menors.

Parlem de POBRESA. La pobresa i l'exclusió social constitueixen una de les causes principals de la migració. Cada dia, milions de persones es traslladen per raons econòmiques, tant dins del seu propi país (per exemple, de l'àmbit rural a una gran ciutat) com fora, a un altre país.

Parlem del CANVI CLIMÀTIC. Sequeres, inundacions i ciclons recurrents i impredecibles posen en risc la supervivència de milions de persones als països més pobres. El canvi climàtic és un dels molts factors que provoquen desplaçaments, especialment a l'Àfrica subsahariana.⁵ Un fenomen global que va en augment i es calcula que serà un factor creixent de migracions forçades en els propers anys.

Treball amb testimonis

Animem a conèixer altres testimonis de diferents països vinculats a una realitat comuna, l'efecte climàtic, a Moçambic, a Somàlia i a l'Equador. Com a activitat complementària, proposem elaborar un reportatge o notícia sobre algun país que enguany hagi patit una situació mediambiental que hagi obligat la població a desplaçar-se. Així mateix, proposem esbrinar si en el propi país s'han donat o s'estan donant migracions mediambientals, a causa de terratrèmols, sequeres, inundacions... i quines conseqüències han tingut.

5. Font: <https://oxfamintermon.s3.amazonaws.com/sites/default/files/documentos/files/RevistaOxfamIntermon36es.pdf>

Déniz. Quan has de fugir del teu país

El dret a desplaçar-nos lliurement.

Factors estructurals i decisió personal.

Vulneració de drets.

La guerra com a factor de desplaçament.

El dret d'asil.

Vulneració de drets.

Vies segures i legals.

Migrar no és un delictes

El passi del vídeo permetrà reconèixer les causes per les quals les persones es desplacen, així com les alternatives. També ens permetrà analitzar les diferents formes i motius per viatjar, i veure que les persones no són rebudes de la mateixa manera segons quin sigui el seu origen, el destí i el motiu de desplaçament. En definitiva, descobrirem que no totes les persones tenen les mateixes oportunitats per desplaçar-se lliurement, així com les condicions en què poden fer-ho. En definitiva, estem parlant de causes de la pobresa i de la desigualtat.

El text següent pot ser inspirador per al debat:

“Migrar no és delictes. Delictes ho són, o haurien de ser-ho, moltes de les causes que provoquen la migració. Delictes és saquejar els països del Sud, espoliar-los les riqueses, aplanar el camí a les multinacionals perquè esgotin els seus recursos i després tancar les nostres fronteres. Delictes és construir murs i mirar cap a una altra banda, com si el motiu pel qual milers de persones fugen del seu país no tingués res a veure amb el nostre sistema capitalista i patriarcal. Delictes és bombardejar Síria i establir quotes de persones que poden venir a Europa fugint de la guerra.”⁶

Plantegem una bateria de preguntes per fomentar el debat: Per què les persones viatgem i ens movem pel món?

- Hi ha migracions forçoses?
- Quines creieu que són les causes que fan que les persones decideixin moure's?
- Tots i totes tenim les mateixes oportunitats per desplaçar-nos lliurement?
- Per què creieu que fem servir el títol de *Migrar no és un delictes*?
- Què és un visat? Per a què serveix?
- Què són les polítiques migratòries?
- Què són els permisos de residència / permisos de treball / permís d'estudis?
- Quines coses us han sorprès? Per què?
- Si totes les persones tenim dret a sortir del nostre país, per què no es compleix aquest dret?
- A qui pot interessar que milers de persones en moviment no puguin creuar les fronteres lliurement?

Sorgiran un seguit de termes més tècnics, i per això recomanem l'ús del glossari.

Testimoni de la Malak

La història de la Malak, per mitjà del vídeo, ens permetrà acostar-nos, des de les emocions, a una nena petita que fuig del conflicte. És el moment d'empatitzar amb ella, de posar-se a la seva pell

6. Font: http://elpais.com/elpais/2016/06/30/3500_millones/

en un primer moment perquè després es puguin preguntar què es pot fer per garantir els drets de les persones que fugen de la guerra.

Plantegem aquestes possibles preguntes generadores i finalment la classe haurà de fer una llista de diferents accions o propostes que garanteixin els drets de les persones refugiades.

- Què és el que us crida més l'atenció del vídeo? Quins sentiments expressa? Com us heu sentit?
- Com penseu que reaccionaríeu vosaltres en una situació com la presentada?
- Què creieu que podem fer perquè es garanteixin els drets de les persones que fugen de conflictes, de les persones refugiades?

Dret a refugi

Al món, més de 60 milions de persones s'han vist forçades a fugir dels conflictes, i diversos milions més ho han fet per culpa de la pobresa, de conflictes i del canvi climàtic. Són persones que migren per necessitat i han de ser ateses i protegides segons estableix la llei. Per mitjà del vídeo *Dret a refugi*, d'Oxfam Intermón,⁷ s'aprofundirà en diferents conceptes: refugiat, dret a asil, devolucions en calent... I es donaran a conèixer les accions i les campanyes que diferents grups, organitzacions i ONG duen a terme en defensa dels drets de les persones. Les preguntes que poden inspirar el debat són les següents:

- Quines causes obliguen les persones a desplaçar-se?
- A què es denomina "persona refugiada"? Quins drets té una persona refugiada? Què és el dret d'asil?
- Quines diferències hi ha entre una persona refugiada i una persona migrant econòmica?
- Per què es parla de "devolucions en calent"?
- Per què aquesta campanya exigeix el dret a l'asil transparent i just?

Amb tot el que s'ha après en aquest capítol es proposa construir un pòster que doni a conèixer els drets de les persones refugiades i els compromisos adquirits per la comunitat internacional.

7. Vegeu vídeo: <https://www.youtube.com/watch?v=MaNYRdQ1fC0>

No et deixis enredar

Vulneració de drets.

Anàlisi de l'imaginari col·lectiu.

Com combatre rumors i creences falses.

I nosaltres, què podem fer?

No et deixis enredar: Què és un rumor? Què és un prejudici?⁸

El dret a moure's, a migrar, a refugi, que totes les persones tenim implica que els nostres drets i la nostra dignitat siguin respectats tant en el moment de marxar com durant el trànsit, i també, i especialment, en la nova societat d'acollida. I en això les societats que acullen població refugiada o migrant tenen un repte per aconseguir. Reflexionar individualment i col·lectivament sobre com pensem i com ens comportem amb les persones migrants al nostre propi país és important per garantir el respecte de tota persona a migrar i a refer la vida en un altre lloc.

Avui dia, i històricament, el col·lectiu migrant es converteix fàcilment en el cap de turc assenyalat per alguns cercles polítics i mediàtics com a responsable de molts dels problemes socials i econòmics que es pateixen en un país. A poc a poc ha anat calant una imatge dels "altres" com una categoria amb la qual es competeix i que es visualitza com l'enemic. És en aquest context on proliferen els rumors sobre la població migrant.

Per això, en aquest capítol proposem iniciar un treball de recerca sobre els rumors i els prejudicis que circulen en la nostra societat, en els mitjans, al carrer i que condicionen els nostres discursos i actituds al voltant de les persones refugiades i les persones migrants. Començarem amb el visionat de *No et deixis enredar* i després, en petits grups, respondrem les qüestions següents: youtu.be/FDIs-h-Fgl-s

- Què és un rumor? Què ens provoca? Per què es creen?
- Per què el vídeo es titula *No et deixis enredar*?
- Qui transmet els rumors?

En petits grups apuntaran els rumors, se'ls repartiran i buscaran informació, dades i arguments que els desmenteixin, i després els posaran en comú.

L'explicació següent us pot ser d'utilitat:

Allport i Postman (1967) van ser els primers investigadors que van abordar l'estudi dels rumors. Aquests autors entenen que tot **rumor** és una narració relacionada amb fets quotidians, creïble o factible de ser creguda, vinculada també amb un problema concret o amb alguna inquietud puntual, de la qual no se'n pot verificar l'exactitud, tot i que tampoc se'n pot demostrar directament la falsedat; es reproduïx sota l'efecte "bola de neu" i pot sorgir sobre un prejudici, davant la manca de notícies, sota la pressió de l'ansietat o la por de la gent pel present i el futur.⁹

8. Font: <http://www.unesco.org/new/es/communication-and-information/resources>
<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/temas/refugio/>

9. Font: http://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/desconstruir_rumores_manual.pdf

Els rumors es conformen en base a tres components:

- L'objecte (diana) del rumor, que pot ser una persona, un grup (persones migrades, per exemple), una organització, una situació social, etc.
- El contingut del rumor, que pot ser més o menys rellevant en el context social, per exemple, la inseguretat ciutadana.
- La relació, generalment ambigua, entre l'objecte o el grup diana i el contingut.

El **prejudici** és un fenomen psicosocial complex que s'interioritza de maneres molt diferents i en múltiples contextos socials: durant el procés de socialització familiar i/o escolar, a través dels mitjans de comunicació, de la literatura, etc.

Una gran part de les definicions de prejudici el conceben com una actitud avaluadora (hostil i/o negativa) envers les persones de certs grups socials pel sol fet de pertànyer-hi (Allport, 1954). Aquesta actitud negativa seria conseqüència de l'ocurrència de qualsevol dels fenòmens següents o de tots ells:

- Manteniment de creences, d'estereotips negatius, etc., sobre les persones del grup objecte del prejudici.
- Expressió d'afecte negatiu envers les persones d'aquest grup, que pot implicar una infrahumanització d'aquestes persones.
- Manifestació de conductes discriminatòries cap a elles.

Aquests tres components del prejudici estan estretament relacionats, i s'influencien mútuament per donar lloc a l'actitud negativa envers el grup.

Pistes per elaborar la fitxa caça-rumors. Parlem de rumors, de mites i de fets... i de fets que no són notícia¹⁰

Ara que ja es coneix què és un rumor, es procedirà a analitzar si al lloc on es viu hi ha rumors semblants als del vídeo. Actuar davant un rumor és important per assegurar el respecte envers totes les persones. Pensar de manera crítica i analitzar la informació que ens arriba és essencial per no caure en parany dels rumors. Buscar dades i informació fiable és l'eina fonamental per combatre'ls. Us proposem que analitzeu alguns dels rumors més habituals que es puguin donar a la vostra ciutat, al vostre poble, als vostres barris... sobre diferents col·lectius.

10. Font: <http://www.unesco.org/new/es/communication-and-information/resources>
<https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/temas/refugio/>

La fitxa caça-rumors haurà d'incloure les dades següents:

Rumor:	
Persones a qui afecta:	
On es transmet el rumor:	
Arguments i dades que el desmenteixin:	
Com podem canviar aquest rumor:	

Adjuntem informació sobre rumors i prejudicis que circulen sobre les persones migrants i refugiades, així com arguments que contrasten la informació falsa.

Mites

Els refugiats són un problema europeu. De fet, a Europa només hi ha el 6% dels refugiats que hi ha al món, en comparació amb el 39% a l'Orient Mitjà i al nord de l'Àfrica, i el 29% a la resta de l'Àfrica. La majoria dels refugiats sirians es troben als països limítrofs amb Turquia, el Líban, Jordània i l'Iraq. Mentre que més d'un milió de refugiats van arribar a Europa per mar l'any 2015, això representa només el 0,3% de la població total del continent.

Els refugiats no estan desesperats, ells són els que escullen migrar. Per definició, els refugiats són persones que fugen a través de fronteres escapant de conflictes violents o de la persecució. Fan ús del seu dret legal a l'asil, inclòs en la Declaració Universal dels Drets Humans i un dret que tu també tindries si mai el necessitessis en el futur. Els grans perills físics als quals s'exposen els refugiats en la seva fugida reflecteixen la gravetat de la situació a la qual s'enfronten. Els migrants són una categoria més àmplia que inclou els qui es desplacen per raons econòmiques, així com les persones que fugen de desastres ambientals i de la fam.

Dins de la UE, així com en els mitjans de comunicació, s'ha intentat justificar el creixent enduriment de les polítiques de migració assenyalant que Europa s'ha d'ocupar d'un nombre de persones refugiades i migrants més gran del que li correspon. També s'ha dit que la gran majoria de les persones que entren de manera irregular a Europa són migrants econòmics.

La majoria dels refugiats són homes joves sans i forts. En realitat, segons l'ACNUR, més del 75% dels refugiats sirians són dones i nens. Dels refugiats que arriben a Europa, més de la meitat són dones i nens.

Els refugiats roben la feina dels nacionals del país d'acollida. Els refugiats creen ocupació. D'acord amb investigacions de l'OCDE, els

refugiats expandeixen el mercat intern i creen un lloc de treball per cadascun que ocupen. En alguns països, han estat responsables de gairebé un terç del creixement econòmic en el període de 2007 a 2013.

Els refugiats s'aprofiten de l'Estat del benestar. La majoria dels refugiats aporten molt més a les arques públiques del que en reben. Investigacions al Regne Unit, el Canadà, Alemanya, Grècia, Portugal i Espanya mostren que els refugiats són menys o igual de dependents dels fons públics que els locals.

Els refugiats i els migrants porten el terrorisme. Dels principals atacs terroristes a tot el món els últims anys, la gran majoria han estat perpetrats per ciutadans nascuts als països afectats. En paraules de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats, Antonio Guterres, "no són els fluxos de refugiats els que causen el terrorisme; és el terrorisme, la tirania i la guerra els que creen refugiats". La creació de divisions entre la gent i el foment de l'odi entre grups és part de l'estratègia del terrorisme.

Els països desenvolupats estan saturats i no poden rebre més gent. El creixement de la població nativa en la majoria dels països desenvolupats està en declivi i la migració pot ser clau per contrarestar el fenomen. Els refugiats i els migrants poden mantenir els nivells de població i proporcionar una base de persones en edat de treballar per contribuir a les pensions d'un nombre creixent de jubilats.

Fets

La majoria dels refugiats del món no surten de la seva regió d'origen. A final del 2013, els països que més nombre de refugiats acollien eren: el Pakistan, l'Iran, el Líban, Jordània, Turquia, Kenia, el Txad, Etiòpia, la Xina i els Estats Units. El 2013, el 48% de totes les entrades irregulars i el 63% de totes les arribades irregulars per mar eren de persones procedents de Síria, Eritrea, l'Afganistan i Somàlia, països assolats per conflictes i per abusos generalitzats contra els drets humans. La majoria dels que fugen d'aquests països ho fan per escapar de la violència o de la persecució i són, en principi, persones que necessiten protecció internacional.

Segons dades de l'Organització Internacional per a les Migracions (OIM) i de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR), entre gener i setembre del 2015 més de 3.200 persones van perdre la vida intentant arribar a Europa. Tot i que Síria representa la crisi de refugiats més gran del món, no és l'única. A l'Àfrica, les persones fugen de conflictes i de persecucions en països com el Sudan del Sud, la República Centreafricana, Nigèria, Burundi, Somàlia, Etiòpia, el Sudan i la República Democràtica del Congo. Es calcula que a l'Àfrica subsahariana hi ha tres milions de persones refugiades. A Kenia s'alça Dadaab, el camp de refugiats més gran del món, establert el 1991, i que el maig del 2015 superava les 350.000 persones.

Fets que no són notícia

Les contribucions positives de les persones migrants, com ara les seves competències, els seus recursos i la seva diversitat, gairebé mai no són notícia. No obstant això, aquestes bones notícies també existeixen. Un exemple: segons el Banc Mundial, la migració internacional és bona perquè els treballadors poden anar a llocs on són més productius. El valor dels diners que les persones migrants envien als països en desenvolupament (les anomenades “remeses”) és tres vegades superior a la quantitat que els governs dediquen a ajuda al desenvolupament, que es calcula que, l'any 2013, va ser de 404.000 milions de dòlars nord-americans.

Viatges perillosos

En l'intent d'escapar de situacions desesperades, les persones refugiades i migrants arriben a la vida en viatges perillosos. Així passa al mar Mediterrani, però també al sud-est asiàtic. D'altra banda, a la ruta dels Balcans, les persones refugiades i migrants estan exposades a detencions arbitràries, a maltractaments per part de les forces de seguretat, a abusos, a explotació per part dels contrabandistes, a devolucions sumàries i fins i tot a la mort. A l'Amèrica Central, milers de persones que intenten creuar Mèxic són segrestades, violades o perden la vida en un dels viatges més perillosos del món. Durant el trajecte s'exposen a abusos a mans de funcionaris dels serveis de migració, agents de policia, militars, traficants d'éssers humans i bandes criminals.

Actua

Propostes d'acció.

Després de tot el que s'ha treballat, és el moment de mirar enrere, de revisar tot el que s'ha compartit i tot el que s'ha descobert. Ara és el moment de preguntar-se: I nosaltres, què podem fer? Què podem fer per nosaltres per contribuir a canviar aquesta situació d'injustícia des de l'àmbit més proper, des de cadascun dels nens i nenes, des de l'escola, des de les famílies, des del barri...? Aquesta és la fase que dona sentit a la pràctica escolar.

Freire deia que la lectura de la paraula i la lectura del món van unides perquè, en el fons, l'educació crítica i emancipadora implica capacitar els i les joves estudiants perquè puguin reconstruir la seva realitat cultural i social a partir de la pròpia experiència d'una manera contrastada, menys esbiaixada. L'escola té l'opció de silenciar els estudiants, o bé de fer-los ciutadans i ciutadanes crítics i actius.

Una educació emancipadora busca educar ciutadans i ciutadanes responsables a partir de les seves experiències, dels seus problemes i necessitats, de les seves veus; ajudar que observin, descobreixin i interpretin críticament els diferents contextos en què desenvolupen la seva vida. Es tracta que la pràctica escolar sigui significativa, tingui sentit i animi el compromís. Els centres escolars són un espai on es poden generar canvis, que impliquen transformació social. Tot i

que no estan generalitzades, ja hi ha experiències que desenvolupen la capacitat de cerca i de significació, d'interpretació crítica en un procés dialògic, i que promouen canvis cap a un currículum més participatiu i cap a una escola més democràtica.¹¹

Cançó “Drets sense fronteres”

Es proposa escriure la lletra d'una cançó en què les cinc estrofes reflecteixin els continguts treballats i les vivències adquirides en cada capítol.

La composició de la cançó servirà de manifest de denúncia de la situació en què viuen milions de persones al món i també per pensar quines propostes es poden fer des del nostre entorn més proper per lluitar i reivindicar el dret de totes les persones a moure'ns lliurement.

Cada estrofa correspondrà a la síntesi de les conclusions treballades en cada capítol seguint l'esquema:

- Sentiments i emocions de les persones quan hem d'abandonar casa nostra, la família i el territori.
- Per què les persones ens movem? La història sempre es repeteix.
- El dret a desplaçar-nos lliurement. La situació de les dones.
- No et deixis enredar pels rumors.
- I nosaltres, què podem fer pel dret de les persones a desplaçar-nos lliurement?

Per dur a terme aquesta tasca de manera col·laborativa entre l'alumnat, us facilitem unes quantes idees que us poden ajudar en la tasca:¹²

- Establir les metes i els objectius de l'activitat, de manera que els i les alumnes se sentin motivats i compromesos a l'hora de treballar per aconseguir-los.
- Organitzar l'alumnat per equips o petits grups de treball, de quatre o cinc persones, que s'encarregaran de complir diverses tasques o funcions. Procurar que hi hagi diversitat de tota mena en cada grup de treball i que el nombre de nois i noies estigui equilibrat. Com més talents, visions i sensibilitats diferents hi hagi en cada grup, més enriquidora serà l'experiència.
- Promoure la comunicació i el respecte entre ells i elles. Han d'estar oberts a compartir les seves idees i els seus coneixements amb els altres, amb confiança i sense por. Sempre amb la ment oberta a les idees dels altres. Si ho creieu necessari, es poden establir unes normes de diàleg, o fins i tot la freqüència i el mitjà de comunicació perquè aprenguin a col·laborar.

11. Extret de: “Lectura crítica, justícia solidaritat: ensenyar a l'escola a llegir el món i a conscienciar”, a *Pistes per canviar l'escola*, Col·lecció Ciutadania Global. Propostes 2. Intermón Oxfam, 2009.

12. Adaptat de <http://www.aulaplaneta.com/2014/11/03/recursos-tic/diez-consejos-para-aplicar-el-aprendizaje-colaborativo-en-el-aula>

- Exercir de guia o facilitador de l'activitat, deixant-los assumir la seva responsabilitat, de manera que puguin desenvolupar les seves pròpies idees o projectes. Acordar bé els passos i els processos que es poden seguir per completar les tasques establertes, que les planifiquin, que defineixin la implicació de cadascú i s'organitzin.
- Estructurar el procés en diverses fases i programar diversos moments per revisar com estan duent a terme la feina.
- Fomentar la creativitat tant en l'escriptura com en el muntatge visual.

Acció simbòlica: El mur de les injustícies

Per concloure, es proposa participar en una activitat col·lectiva: **construir i enderrocar el mur de les injustícies.**

Seguint el fil treballat en aquesta edició de les fronteres visibles i invisibles que neguen drets a les persones, es tracta de recopilar al llarg del procés les idees que reconeixem com injustes i que al món separen les persones i no els permeten accedir als drets més bàsics. Aquestes idees les plasmarem en maons que construirem amb Tetra Briks, i amb tots aquests maons i la nostra creativitat alçarem un gran mur que, com a acte simbòlic, enderrocarem amb l'ajuda de la nostra comunitat educativa. És una bona oportunitat per implicar les altres classes del centre, les famílies, etc. Aquell dia volem veure com cauen molts murs!

#DretsEnMoviment

Lectures d'interès

“En Europa hay una batalla sobre quién tiene derecho a tener derechos”. Itziar Ruiz-Giménez

Vegeu online a: <http://www.agora-revistaonline.com/single-post/2016/04/18/ENTREVISTAS-Itziar-RuizGim%C3%A9nez-En-Europa-hay-una-batalla-sobre-qui%C3%A9n-tiene-derecho-a-tener-derechos>

El valor de la diversidad dins i fora de l'aula

“L'atenció a la diversitat vol dir tenir en compte que en qualsevol societat hi ha diferents cultures depenent de la classe social, del grup ètnic, del gènere, de l'orientació sexual, del territori i d'un llarg etcètera. No obstant això, la nostra escola privilegia, i alhora oculta, una cultura d'objectes privilegiats, la cultura de la minoria social dominant: les seves maneres de parlar, de moure's, de relacionar-se, les seves hipocresies, els seus defectes i les seves virtuts. Però no només som diversos depenent de factors estructurals, també ho som com a individus: a uns pot agradar-los més la pintura, altres són molt bons en l'expressió verbal, altres són capaços d'organitzar equips de treball, els de més enllà senten una passió extraordinària per la vida animal, i així fins a l'infinit.

A la nostra escola podem aprendre les diferències entre les plantes tal·lòfites i les briòfites i, al mateix temps, ser incapaços de distingir un om d'una alzina o ignorar d'on procedeixen els aliments amb què ens alimentem. Algú s'encarrega de fer aquesta selecció cultural arbitrària i ho presenta com la cultura veritable i única. I això és el que han de memoritzar els nens i les nenes independentment de la rellevància d'aquests coneixements. Una escola oberta a la diversitat és una escola que s'interroga sobre aquesta rellevància. Aparentment a les noies els va bé a l'escola: tenen millors resultats que els nois, promocionen en percentatges més alts, tenen un fracàs menor. No obstant això, acaben optant per determinades carreres universitàries en major mesura (magisteri, infermeria, psicologia, medicina) que altres (les enginyeries en general). Tot això acaba per traduir-se en el fet que hi ha poques dones en els alts càrrecs. La nostra escola –especialment certes assignatures– promou la subtileza, la reflexió i la creativitat? Una escola que pretengui atendre la diversitat és una escola en la qual la paraula de l'alumnat és la protagonista. A l'escola del silenci mai podrà aflorar la riquesa i l'enorme privilegi que representa tenir alumnes amb diferents interpretacions del món, que procedeixen de diferents tipus de famílies, d'innombrables llocs del món, que parlen idiomes diversos, amb unes gastronomies d'una varietat infinita. Els nens i les nenes arriben a l'escola sabent un munt de coses, i cal partir d'aquests coneixements si volem una escola de qualitat per a tots i totes, capaç d'atendre la diversitat.”¹³

13. FEITO ALONSO, Rafael (2009): “La gestión de la diversidad en el sistema educativo”, a CIP-Ecosocial – Boletín ECOS n. 8, agost-octubre 2009.

“La diversitat cultural és una riquesa considerable, un recurs inherent al gènere humà, que s’ha de percebre i s’ha de reconèixer com a tal. No hi ha, per cert, cap escala de valors entre les cultures: són totes iguals en dignitat i en dret, independentment del nombre dels seus representants o de l’extensió dels territoris on floreixen. Essencialment, el nostre món és una sincronia de cultures la coexistència i pluralitat de les quals formen la humanitat. És summament urgent que aquesta granada de cultures ocupi un lloc destacat en la nostra resposta global al pas del temps, és a dir, al desenvolupament. Aquest és el missatge que transmet l’Informe Mundial de la UNESCO Invertir en la diversitat cultural i el diàleg intercultural”.

[...] Entre la diversitat cultural i el medi ambient, l’economia, l’educació i la salut, entre la diversitat cultural i el canvi climàtic, la salvaguarda del patrimoni, la de les llengües, l’accés als recursos i el major benestar, hi ha nexes de tot tipus, de tal manera que resulta impossible interessar-se per un tema precís sense tenir en compte l’abast de les cultures i la seva diversitat. Ara hem d’avançar i donar ressò a aquest missatge, per tal que en l’àmbit mundial es tradueixi concretament en la realitat quotidiana, en les decisions i les iniciatives dels governs, dels responsables polítics, del sector privat i de la societat civil. Mitjançant l’establiment de múltiples relacions de col·laboració, la UNESCO està determinada a fer que la diversitat cultural ocupi un lloc central en els projectes de desenvolupament, i que el respecte d’aquesta diversitat passi a ser tant el fonament de diàlegs entre les cultures com un instrument en favor de la pau.”¹⁴

Reptes en els contextos multiculturals. Competències interculturals i resolució de conflictes¹⁵

“Que la qualitat de la relació facilita el coneixement recíproc i l’entesa.

Per conèixer el marc de referència de l’«altre» no cal repassar enciclopèdies d’etnologia o d’antropologia, tot i que qualsevol lectura ens serà útil. Hem de centrar-nos en la persona que tenim al davant i considerar-la una font valuosa d’informació. Recordant la dita que «cada persona és un món», no oblidem que cada persona té el seu propi model dins d’aquest marc de referència cultural comú. Ho diem perquè moltes vegades caiem en l’error de considerar que els coneixements teòrics sobre altres cultures són garants suficients per entendre’ns amb persones d’aquestes cultures.

*Encara que sembli obvi, recordem que el **respecte** és una de les actituds bàsiques per establir una bona relació amb una persona, sigui quina sigui la cultura o l’origen ètnic que tingui. Cal ampliar aquest respecte al seu model del món, als seus valors i a la seva manera de ser i de situar-se en la vida. No cal que estiguem d’acord amb ell/ella, només cal mostrar-li que té dret a ser respectat. Aquest respecte inicial és necessari, encara que no estiguem d’acord amb determinats aspectes culturals, per consolidar la confiança amb l’altra persona, perquè tots dos puguem sentir-nos bé, ens obrim al diàleg i a l’intercanvi. Per aconseguir-ho, necessitem fer servir més les nostres des-*

14. Font: <http://www.unesco.org/new/es/culture/resources/report/the-unesco-world-report-on-cultural-diversity>

15. Font: <http://www.gitanos.org/publicaciones/retoscontextosmulticulturales/interaccion.pdf>

treses i habilitats comunicatives que els possibles coneixements teòrics que podríem tenir sobre la seva cultura. Aquestes habilitats les hem desenvolupat en la nostra vida social i professional, i només cal adaptar-les a les persones d'altres cultures.

*El nostre aliat fidel és l'**observació**, ser capaços de captar les informacions verbals i no verbals de la persona que tenim al davant. Quines emocions expressa i com ho fa, ens sembla normal o ens xoca. Com es mou i com ocupa l'espai, a quina distància se situa còmodament de nosaltres, és la mateixa que ens agradaria, massa lluny o massa a prop. Com formula els missatges, mostra més desacord o, al contrari, mostra les similituds. Estar atents a aquests matisos ens ajuda a ajustar-nos per mantenir la sintonia i augmentar la confiança. Convé **preguntar** allò que no entenem; l'altra persona ens donarà la informació necessària i exacta per comprendre allò a què no trobem explicació en el nostre marc. D'aquesta manera ens estalviem l'esforç d'interpretació i evitem el risc d'equivocar-nos."*

Aprenentatge cooperatiu

Què entenem per aprenentatge cooperatiu¹⁶

A partir de la definició d'aprenentatge cooperatiu de Johnson, Johnson i Holubec (1999) i tenint en compte les aportacions de Spencer Kagan (1999), l'aprenentatge cooperatiu és l'ús didàctic d'equips reduïts d'alumnes, generalment de composició heterogènia en rendiment i capacitat, tot i que ocasionalment poden ser més homogenis, fent servir una estructura de l'activitat tal que assegurí al màxim la participació equitativa (perquè tots els membres de l'equip tinguin les mateixes oportunitats de participar) i potenciï al màxim la interacció simultània entre ells, amb la finalitat que tots els membres d'un equip aprenguin els continguts proposats, cadascun fins al màxim de les seves possibilitats i aprenguin, a més, a treballar en equip.

De la definició que acabem de fer, podem destacar els aspectes següents:

- Els membres d'un equip d'aprenentatge cooperatiu tenen una doble responsabilitat: aprendre ells allò que el professor els ensenya i contribuir que també ho aprenguin els seus companys d'equip.
- I el professorat fa servir l'aprenentatge cooperatiu amb una doble finalitat: perquè l'alumnat aprengui els continguts escolars, i perquè també aprengui a treballar en equip i a ser solidaris, com uns continguts escolars més. És a dir, cooperar per aprendre i aprendre a cooperar...
- No es tracta que els alumnes d'una classe facin, de tant en tant, un "treball en equip", sinó que estiguin organitzats, de manera més permanent i estable, en "equips de treball" fonamentalment

16. Extret de: <http://www.orientacionandujar.es/wp-content/uploads/2013/06/El-Trabajo-Cooperativo-como-Metodolog%C3%ADa-para-la-Escuela-Inclusiva.pdf>

per aprendre junts, o, ocasionalment, si s'escau, per fer algun treball entre tots.

- L'aprenentatge cooperatiu no és només un mètode o un recurs especialment útil per aprendre millor els continguts escolars, sinó que és, en so mateix, un contingut curricular més que els alumnes han d'aprendre i que, per tant, se'ls ha d'ensenyar.

Dinàmiques de grup per fomentar la participació, el debat i el consens en la presa de decisions

El grup nominal

Aquesta dinàmica serveix per obtenir informacions, punts de vista o idees dels alumnes sobre un tema o un problema determinat, d'una forma estructurada, de manera que facilita la participació dels més cohibits i impedeix el protagonisme excessiu dels més llançats. És una tècnica especialment útil quan es tracta que un grup classe hagi de prendre decisions consensuades sobre aspectes relatius a normes, disciplina, activitats grupals, etc. Però també pot servir, per exemple, perquè el professor o la professora pugui conèixer, en acabar un tema, quins són els coneixements que han adquirit, o consideren més fonamentals. S'aplica de la manera següent:

- Abans de tot el professor –o la persona que actua com a facilitador (que pot ser un alumne)– explica clarament quin és l'objectiu que es pretén aconseguir amb l'aplicació d'aquesta tècnica, i quin és el tema o el problema sobre el qual cal centrar tota l'atenció. Durant uns cinc minuts aproximadament, cada participant, individualment, ha d'escriure les informacions, les propostes o els suggeriments que li venen al cap sobre el tema o el problema del quals es tracta.
- El facilitador demana als participants, un per un, que expressin una de les idees que han escrit i les va apuntant a la pissarra. Si algú no hi vol participar, pot “passar” i si algú té més d'una idea haurà d'esperar-se, per verbalitzar la segona, que s'hagi completat la primera volta, suposant que en aquesta volta la seva idea no hagi estat aportada per algun altre participant. Queda clar, doncs, que el que importa són les idees, no pas qui les hagi aportat.
- Quan s'han apuntat totes les idees, després d'haver completat les voltes que hagin estat necessàries, la persona que dinamitza la tècnica demana si tot ha quedat clar per a tots. Si hi ha algun dubte sobre alguna aportació, és el moment de demanar a qui hagi formulat la idea que faci els aclariments convenients. Es tracta només d'aclariments, no pas d'objeccions o crítiques a les idees recollides.
- Al final, totes les idees han de quedar recollides a la pissarra, seguint l'ordre alfabètic: la primera idea aportada és la A, la segona la B, la tercera la C, etc.
- El pas següent consisteix que cada participant jerarquitzava les idees exposades, puntuant amb un 1 la que considera més important, amb un 2 la segona en importància, amb un 3 la tercera, i així successivament fins a haver puntuat totes les idees exposades (si hi havia 12 idees, l'última tindrà una puntuació de 12).

- Acte seguit s'apunta a la pissarra, al costat de cada idea, la puntuació que li ha atorgat cada participant i, al final, se sumen les puntuacions de cada idea. D'aquesta manera es pot saber quines són les idees més valorades per tot el grup classe: les que hagin obtingut menys puntuació entre tots els participants.
- Finalment, es comenten, es discuteixen o es resumeixen –segons el cas– els resultats obtinguts. Si el grup és molt nombrós, i suposant que estigui dividit en diferents equips, per fer més àgil l'aplicació d'aquesta tècnica, es pot seguir el mateix procediment, però substituint el treball individual pel treball en equips, a l'hora de pensar i escriure les idees relacionades amb el tema o el problema en qüestió, i a l'hora de puntuar-les.

Les dues columnes

Aquesta dinàmica és molt adequada per decidir, de manera consensuada, quina és la millor solució a un problema o a una qüestió amb diferents alternatives. La dinàmica de les dues columnes (Fabra, 1992) és un procediment molt simple que facilita el consens quan els membres d'un grup classe han de prendre una decisió o resoldre un problema per al qual hi ha diverses alternatives i no saben quina és la millor.

Aquesta dinàmica es complementa molt bé amb la del grup nominal: es pot fer servir en l'últim capítol d'aquesta dinàmica, per aconseguir que el grup s'asseguri dins del que és possible que l'alternativa que ha estat més valorada és, efectivament, la que ofereix més garanties d'èxit.

La dinàmica de les dues columnes és, pròpiament, una forma de valoració d'alternatives, que facilita el diàleg i el consens i evita molts dels enfrontaments que es donen quan algú té un protagonisme excessiu i intenta imposar la seva opinió als altres. Per a això el facilitador apunta les alternatives proposades pels participants, però no pas el nom de qui les ha proposat. Tots poden aportar les alternatives que considerin oportunes, i quan ja no s'aporten noves alternatives, es passa a fer la valoració de cadascuna.

El procés que cal seguir és el següent:

- Les propostes o alternatives hauran de quedar apuntades en un extrem de la pissarra, ordenades alfabèticament (amb una A la primera; una B la segona; una C la tercera; etc).
- Es divideix l'espai restant de la pissarra en dues parts, amb una ratlla vertical. En una part s'escriurà "Aspectes positius" i a l'altra, "Conseqüències no desitjades" (No s'escriurà "Aspectes negatius" per evitar que qui l'hagi proposat la defensi a ultrança quan, en realitat, el que convé és que la classe s'oblidi de qui ha fet les propostes i centre l'interès sobre el contingut de les propostes, no pas sobre els autors). (Figura 13).
- A continuació es llegeix la proposta A i es demana a tots els participants que col·laborin explicitant els aspectes positius que hi perceben (quins aspectes del problema solucionen, quins avan-

tatges comporta, etc.) i es van apuntant a la pissarra, a la columna corresponent.

- Després es demana als participants que pensin i expliquin les “conseqüències no desitjades” de la mateixa proposta (què pot passar si fem això, com podrien evolucionar els fets si duem a terme la proposta, etc.), i també s’apunten a la columna corresponent.
- A continuació es fa el mateix amb les altres propostes: la B, la C, etc.
- Finalment es demana al grup que analitzi el que s’ha escrit en cada columna amb relació a totes les propostes. A partir d’aquí es pot valorar quina és la més adequada (la que ens permet amb més garanties superar el problema o aconseguir l’objectiu desitjat amb els costos mínims). Com és natural, els criteris d’avaluació de les diferents alternatives no han de ser quantitatius, sinó qualitius: a vegades, una sola conseqüència no desitjada pot invalidar una alternativa.

Aquesta dinàmica, a més de canalitzar el diàleg i facilitar la presa de decisions, té altres avantatges: millora el raonament lògic, la capacitat de síntesi i l’expressió verbal de l’alumnat, i els obliga a col·laborar i a acostumar-se a donar més importància als objectius comuns que a les necessitats individuals.

D’altra banda, com en la dinàmica del grup nominal, es pot substituir el treball individual pel treball en equip: els que pensen i aporten les alternatives, i les valoren una per una, són els equips cooperatius, no pas els i les alumnes individualment.

Alternativa	Aspectes positius	Conseqüències no desitjades
A/		
B/		
C/		
Etc.		

Estructures bàsiques per a l’aprenentatge cooperatiu

Les estructures cooperatives bàsiques es poden fer servir per a diferents finalitats en els diferents moments o seqüències d’una unitat didàctica (UD): poden servir, abans d’iniciar una UD, per exemple, per conèixer les idees prèvies dels alumnes sobre els continguts que treballarem en la UD que estem a punt d’iniciar; a l’inici de la UD, poden ser útils per saber, per exemple, fins a quin punt els i les alumnes han entès una explicació del professor o la professora o el vídeo que els hem projectat; durant la UD, en canvi, poden ser

útils per fer les activitats programades perquè els i les estudiants “practiquin” les competències relacionades amb els continguts treballats; i al final de la UD, poden servir-nos per fer, per exemple, una recapitulació o una síntesi dels continguts treballats en la UD.

Estructura	Abans de la UD	A l'inici de la UD	Durant la UD	Al final de la UD
Lectura compartida	“Refrescar” les idees sobre el tema que es vol treballar a partir d'un text.	Introduir un tema a partir d'un text.	Assegurar la comprensió d'un text a partir del qual hauran de fer exercicis.	Assegurar la comprensió d'un text que sintetitza els continguts del tema treballat.
1-2-4	Conèixer les idees prèvies sobre el tema que es treballarà.	Comprovar la comprensió d'una explicació.	Resoldre problemes, respondre preguntes, fer exercicis, etc., sobre el tema que s'està treballant.	Respondre qüestions o construir frases que resumeixin les idees principals del tema treballat.
El foli giratori	Conèixer les idees prèvies sobre el tema que es treballarà.	Comprovar la comprensió d'una explicació, d'un text, etc.	Resoldre problemes, respondre preguntes, fer exercicis, etc., sobre el tema que s'està treballant.	Respondre qüestions o construir frases que resumeixin les idees principals del tema treballat.
Parada de tres minuts	Recordar i exposar idees relacionades amb el tema que es treballarà.	Plantejar qüestions que vulguin conèixer del tema que es comença a treballar.	Plantejar qüestions i dubtes sobre el tema que s'està treballant.	Plantejar qüestions o dubtes al final del tema, després d'haver-lo repassat en equip.

Lectura compartida:¹⁷ En el moment de llegir un text, es pot fer de manera compartida, en equip. Un membre de l'equip llegeix el primer paràgraf. Els altres han d'estar molt atents, ja que el que ve a continuació (seguint, per exemple, el sentit de les agulles del rellotge), després que el seu company hagi llegit el primer paràgraf, haurà d'explicar el que el seu company acaba de llegir, o haurà de fer-ne un resum, i els altres dos han de dir si és correcte o no, si estan d'acord o no amb el que ha dit el segon. L'estudiant que ve a continuació (el segon) –el que ha fet el resum del primer paràgraf– llegirà seguidament el segon paràgraf, i el següent (el tercer) haurà de fer-ne un resum, mentre que els altres dos (el quart i el primer) hauran de dir si el resum és correcte o no. I així successivament, fins que s'hagi llegit tot el text.

Estructura 1-2-4:¹⁸ El mestre o la mestra planteja una pregunta o una qüestió a tot el grup, per exemple, per comprovar fins a quin punt han entès l'explicació que acaba de fer-los, o bé per aplicar alguna cosa que acaba d'explicar-los. El mestre o la mestra facilita a cada participant una plantilla, amb tres requadres (un per a la “situació 1”, un altre per a la “situació 2”, i un altre per a la “situació 4”), perquè hi apuntin les respostes successives. Dins d'un equip de base, primer cadascú (“situació 1”) pensa quina és la resposta correcta a la pregunta que ha plantejat el mestre o la mestra, i l'apunta en el

17. Estructura ideada per María Jesús Alonso, del Col·legi Públic Comarcal «Los Ángeles», de Miranda de Ebro (Burgos). (M. J. Alonso i Y. Ortiz, 2005, pàg. 63). Vegeu també Pujolàs (2008).

18. Adaptada de www.cooperative.learning

primer requadre. En segon lloc, es posen de dos en dos (“situació 2”), intercanvien les respostes i les comenten, i de dues en fan una, i l’apunten, cadascú, en el segon requadre. En tercer lloc, tot l’equip (“situació 4”), després d’haver-se ensenyat les respostes donades per les dues «parelles» de l’equip, han de comprendre entre tots la resposta més adequada a la pregunta que se’ls ha plantejat.

El foli giratori:¹⁹ L’educador o l’educadora assigna una tasca als equips de base (una llista de paraules, la redacció d’un conte, les coses que saben d’un tema determinat per conèixer les seves idees prèvies, una frase que resumeixi una idea fonamental del text que han llegit o del tema que han estudiat, etc.) i un membre de l’equip comença a escriure la seva part o la seva aportació en un foli «giratori». A continuació, el passa al company del costat seguint el sentit de les agulles del rellotge, perquè escrigui la seva part de la tasca al foli, i així successivament fins que tots els membres de l’equip ha participat en la resolució de la tasca.

Parada de tres minuts:²⁰ És una manera de regular –d’estructurar– l’activitat més àmplia que el grup està fent en un moment donat, de manera que es faciliti la interacció entre estudiants i la seva participació. Quan el mestre o la mestra, per exemple, està fent una explicació a tot el grup, si pregunta obertament a tot el grup si algú té cap pregunta per fer o si té cap dubte, generalment hi ha poca participació o sempre participen els mateixos alumnes (els més extravertits); alguns, en canvi, més tímids o introvertits, no participen mai o ho fan en molt poques ocasions, o només si se’ls demana directament. En lloc d’això, de tant en tant el mestre o la mestra interromp l’explicació i estableix una breu parada de tres minuts (o del temps que es consideri més oportú), perquè cada equip de base pensi i reflexioni sobre el que els ha explicat fins aquell moment, i pensi dues o tres preguntes o dos o tres dubtes o aspectes que no han quedat prou clars sobre el tema en qüestió, que després hauran de plantejar. Si una pregunta –o una altra de molt semblant– ja ha estat plantejada per un altre equip, se la salten. Quan ja s’han plantejat totes les preguntes, el mestre o la mestra prossegueix l’explicació, fins que estableixi una nova parada de tres minuts.

Llapis al mig:²¹ El mestre o la mestra dona a cada equip un full amb tantes preguntes o exercicis sobre el tema que treballen a la classe com membres tingui l’equip de base (generalment quatre). Cada estudiant s’ha de fer càrrec d’una pregunta o d’un exercici:

- Ha de llegir-lo en veu alta i ha de ser el primer que opina sobre com respondre la pregunta o fer l’exercici.
- Tot seguit pregunta l’opinió de tots els seus companys o companyes d’equip, seguint un ordre determinat (per exemple, el sentit de les agulles del rellotge) assegurant-se que tots els seus companys aporten informació i expressen la seva opinió.

19. Adaptada de Spencer Kagan. Véase también Pujolàs (2008)

20. Adaptada de www.cooperative.learning

21. Estructura adaptada de Kagan por Nadia Aguiar Baixauli, del C. R. A. «Río Aragón», de Bailo (Huesca) y María Jesús Tallón Medrano, del CEIP «Puente Sardas», de Sabiñánigo (Huesca).

- A partir de les diferents opinions, discuteixen i entre tots decideixen la resposta adequada.
- I, finalment, comprova que tots entenen la resposta o l'exercici tal com ho han decidit entre tots i que sabran apuntar-la al quadern.

Es determina l'ordre dels exercicis. Quan un estudiant llegeix en veu alta «la seva» pregunta o exercici i mentre cadascú expressa la seva opinió i entre tots parlen de com es fa i decideixen quina és la resposta correcta, els llapis o els bolígrafs de tots es col·loquen al mig de la taula per indicar que en aquell moment només es pot parlar i escoltar i no es pot escriure. Quan tots tenen clar què s'ha de contestar o què s'ha de fer o respondre en aquell exercici, cadascú agafa el llapis o el bolígraf i escriu o fa al quadern l'exercici en qüestió. En aquest moment no es pot parlar, només es pot escriure. A continuació, es tornen a posar els llapis al mig de la taula, i es procedeix de la mateixa manera amb una altra pregunta o qüestió, aquest cop dirigida per un altre alumne.

El joc de les paraules:²² El mestre o la mestra escriu a la pissarra unes quantes paraules clau sobre el tema que estan treballant o que ja han acabat de treballar. En cadascun dels equips de base els estudiants han d'escriure una frase amb aquestes paraules –cadascun a partir d'una de les paraules clau– o expressar la idea que hi ha “darrere” d'aquestes paraules.

Perquè siguin fàcilment manipulables, escriuen la frase sobre un paper de mida reduïda (una tercera o una quarta part d'un foli). A continuació, seguint un ordre determinat, cada estudiant mostra la frase que ha escrit als companys i les companyes, que la corregeixen, la matisen, la completen, etc. D'alguna manera, la “fan seva” i ja és una frase col·lectiva, de tot l'equip, i no de qui l'ha escrit en primer lloc.

Si hi havia més de quatre paraules clau, es fan les rondes que calgui, seguint el mateix procediment (si en alguna ronda ja no hi ha una paraula per a cadascú, se les reparteixen), fins a tenir una frase, degudament supervisada per tot l'equip, per a cadascuna de les paraules clau. Després les ordenen sobre la taula seguint un criteri lògic, component una mena d'esquema-resum o mapa conceptual del tema.

Quan el mestre o la mestra ha donat el vistiplau a l'ordre que han determinat, les numeren i, per parelles (en una ocasió una parella, i en l'ocasió següent, l'altra) s'encarreguen de passar-les a net i de fer-ne una còpia per a cada membre de l'equip.

22. Adaptada de Spencer Kagan. Véase también Pujolàs (2008)

Glossari

ACNUR: L'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats va ser creada el 14 de desembre del 1950 per l'Assemblea General de les Nacions Unides. Té el mandat de dirigir i coordinar l'acció internacional per protegir i resoldre els problemes de les persones refugiades i apàtrides a tot el món. Treballa per garantir que totes les persones puguin exercir el dret a buscar asil i a trobar protecció en un altre Estat. A més, identifica solucions duradores per als refugiats, com ara la repatriació voluntària en condicions dignes i segures, la integració local o el reassentament en un país tercer.

Asil: Protecció o refugi que dona un país a les persones estrangeres que reconeix com a refugiades. El reconeixement del dret d'asil d'una persona implica, a més, que l'Estat li concedeixi la documentació i l'autorització necessàries per residir-hi i treballar-hi.

Camp de refugiats: Un camp de refugiats es crea per donar acollida, durant un període determinat, a un grup de persones que han hagut de deixar casa seva i que ara busquen un lloc millor per poder refer la vida. Els habitants d'un camp de refugiats no tan sols necessiten un lloc per dormir, sinó també aliments i assistència mèdica. Els desplaçats que arriben a un camp de refugiats ho fan amb diferents necessitats. A vegades, la seva situació se soluciona en un termini breu, però en altres han de quedar-s'hi durant anys. Per exemple, els refugiats de Kosovo a Albània van ser al camp només tres mesos, però els de Somàlia viuen als camps de Kenia des del 1991. Després de tot aquest temps, han anat construint una veritable comunitat amb les necessitats pròpies d'una ciutat, que necessita una planificació específica.

Convenció de Ginebra del 1951 sobre l'Estatut dels Refugiats i el Protocol Addicional de Nova York del 1967: Bases legals que, des de la seva aprovació, han permès protegir milions de persones refugiades a tot el planeta. Tots dos documents estableixen qui és una persona refugiada, així com els mecanismes de protecció i assistència, i els drets socials que han de garantir els Estats signants.

Declaració Universal dels Drets Humans (DUDH): Document declaratiu adoptat per l'Assemblea General de les Nacions Unides en la Resolució 217 A (III), el 10 de desembre del 1948 a París. En els 30 articles de què consta recull els drets humans considerats bàsics, a partir de la carta de San Francisco (26 de juny del 1945). Els drets humans són drets inherents a tots els éssers humans, sense distinció de nacionalitat, de lloc de residència, de sexe, d'origen nacional o ètnic, de color, de religió, de llengua o de qualsevol altra condició. Tots tenim els mateixos drets humans, sense cap mena de discriminació. Aquests drets són interrelacionats, interdependents i indivisibles.

Emigració: Acte de sortir d'un Estat amb el propòsit d'assentar-se en un altre. Les normes internacionals de drets humans estableixen

el dret de tota persona de sortir de qualsevol país, inclòs el propi. Només en circumstàncies determinades l'Estat pot imposar restriccions a aquest dret. Les prohibicions de sortida del país reposen, en general, en mandats judicials.

FAO: Organització de les Nacions Unides per a l'Agricultura i l'Alimentació, fundada el 1945. És un dels organismes especialitzats més grans de les Nacions Unides. El seu objectiu principal és aconseguir un món en el qual imperi la seguretat alimentària elevat els nivells de nutrició, millorant la productivitat agrícola i les condicions de la població rural, i contribuint a l'expansió de l'economia mundial.

Immigració: Procés pel qual persones no nacionals ingressen (entren) en un país per tal d'establir-s'hi.

Migració: Moviment de població cap al territori d'un altre Estat o dins del mateix Estat, que abraça tot moviment de persones sigui quina en sigui la mida, la composició o les causes; inclou migració de refugiats, persones desplaçades, persones desarrelades i migrants econòmics.

Permís de residència: Document legal expedit per les autoritats competents d'un Estat a un estranger en el qual es fa constar que aquest estranger té dret a viure en aquest Estat.

Permís de treball: Document legal expedit per les autoritats competents d'un Estat, necessari per a l'ocupació del treballador migrant al país hoste.

Persona desplaçada: A l'igual que la persona refugiada, una persona desplaçada ha hagut d'abandonar casa seva per por a perdre la vida. La diferència és que, en aquest cas, no ha creuat cap frontera, sinó que intenta buscar un lloc segur al seu propi país.

Persona refugiada: Persona que es veu obligada a sortir del seu país per por de ser perseguida per la seva raça, religió, nacionalitat, opinió política o altres raons. Aquesta definició també inclou les persones que fugen de conflictes armats o de situacions de violència generalitzada. Obtenir la condició de persona refugiada implica les mesures següents: autorització de residència, expedició de documents de viatge i d'identitat, i autorització per treballar.

Persona sol·licitant d'asil: Persona que sol·licita el reconeixement com a persona refugiada en un altre país i que es troba a l'espera de la resolució de la seva sol·licitud.

Reunificació familiar: Eina jurídica que permet tornar a reunir al país d'acollida la família que es va veure obligada a separar-se en fugir del país d'origen. Aquesta mesura millora la qualitat de vida i la situació social i econòmica de la família reagrupada.

Reassentament: Instrument de protecció per a les persones refugiades. Una persona és reassentada quan és acollida per un país diferent del primer on va arribar després d'abandonar el seu

país d'origen. El reassentament existeix perquè a vegades el primer país d'acollida no pot garantir la seguretat ni la integritat del refugiat, perquè no pot afrontar l'arribada de moltes persones refugiades en un període de temps o perquè un tercer país (el de reassentament) ofereix millors possibilitats per a la integració social de la persona refugiada. Per a algunes persones refugiades, com ara nens, nenes, dones sotmeses a assetjament sexual o persones amb discapacitat, el reassentament pot ser una taula de salvació.

Repatriació: El dret individual d'un refugiat o d'un presoner de guerra de tornar al país d'origen en determinades condicions està previst en diversos instruments internacionals (Convencions de Ginebra del 1949 i Protocols del 1977, Reglament sobre les lleis i costums de la guerra terrestre, annex a la Quarta Convenció de l'Haia del 1907, instruments de drets humans, així com el dret internacional consuetudinari). El dret a la repatriació es confereix a la persona a títol individual i no a l'autoritat que la reté. A més, la repatriació està subjecta a l'obligació de l'autoritat d'alliberar les persones elegibles (soldats i civils) i a l'obligació del país d'origen de rebre els seus propis nacionals.

Repatriació voluntària: Retorn al país d'origen de persones que reuneixen els requisits arran del desig de tornar expressat lliurement.

Repatriació involuntària/forçosa: Repatriació de refugiats al país d'origen que el país receptor fomenta quan crea circumstàncies que no deixen cap altra alternativa als refugiats que no sigui la repatriació. Com que la repatriació és un dret personal (diferent de l'expulsió o de la deportació, originalment vinculades a la sobirania de l'Estat), ni l'Estat de la nacionalitat, ni el de residència temporal, ni tampoc el que exerceix la jurisdicció sobre ells no pot procedir a la repatriació contra la voluntat d'una persona elegible, es tracti d'un refugiat o d'un presoner de guerra. D'acord amb el dret internacional contemporani, els presoners de guerra o refugiats que rebutgen ser repatriats, particularment si tenen motius de tenir por en el seu propi país, han de ser protegits i beneficiar-se, si és possible, d'asil temporal o permanent.

Rutes legals i segures: Seguit d'eines i de figures jurídiques utilitzades per protegir els drets de les persones que es veuen obligades a abandonar el seu país a causa de conflictes armats, persecucions, pobresa, etc. Entre elles destaquen la figura del reassentament, la protecció subsidiària o el reagrupament familiar.

Fonts:

Amnistia Internacional: <https://www.es.amnesty.org/en-que-estamos/campanas/yoacojo/glosario-de-terminos/>.

Organització Internacional sobre les Migracions (OIM), glossari bàsic: http://publications.iom.int/system/files/pdf/imL_7_sp.pdf

Recursos complementaris

Migracions forçoses i població refugiada. Per treballar a l'aula:

UNICEF, *Cuentos sin hadas: La historia de Ivine y Almohada*
www.youtube.com/watch?v=7fPSTajjSd4

ACNUR Mèxic, contes infantils,
<http://culturacolectiva.com/7-cuentos-infantiles-que-te-acercaran-a-la-realidad-de-los-refugiados/>

#ABPRefugiados

Projecte interdisciplinari per treballar el tema dels refugiats i els migrants.

Bateria de recursos documentals, curts, vinyetes, gràfiques interactives, fotografies, propostes de literatura juvenil, activitats per treballar en llengua estrangera, etc.,
<http://abprefugiados.blogspot.com.es/>

Migracions forçoses i població refugiada. Per al professorat:

Pàgines web d'interès:

www.es.amnesty.org
www.acnur.es/
www.proactivaopenarms.org/es
www.msf.es/

Veinte reflexiones de una emigrante,
<https://youtu.be/671xpkNk29c>

CEAR, *Acceso a la protección: Un derecho humano*
www.cear.es/wp-content/uploads/2013/05/INFORME-FINAL.pdf

ACNUR, *Tendencias globales: Desplazamiento forzado en 2014*
http://acnur.es/portada/slider_destacados/img/PDF_141015184925.pdf

Oxfam, *Right to a Future: Empowering refugees from Syria and host governments to face a long-term crisis*, noviembre de 2015
<https://www.oxfam.org/en/research/syria-refugees-right-future>

Itziar Ruiz-Giménez, *En Europa hay una batalla sobre quién tiene derecho a tener derechos*, Ágora
<http://www.agora-revistaonline.com/single-post/2016/04/18/ENTREVISTAS-Itziar-RuizGim%C3%A9nez-En-Europa-hay-una-batalla-sobre-qui%C3%A9n-tiene-derecho-a-tener-derechos>

Diversitat i interculturalitat

Carbonell, F., "Decálogo para una educación intercultural", *Cuadernos de Pedagogía*, 290. Barcelona: Ed. CISSPRAXIS SA, 2002.

Casanova, M. A., "La interculturalidad como factor de calidad en la escuela", a Soriano (coord.), *La interculturalidad como factor de calidad educativa*, Madrid: La Muralla, 2005.

UPD VI – IMELSA, *Guía de gestión de la diversidad cultural y la convivencia*,
<http://www1.ocupacio.gva.es:8084/adient/mediateca/general/guia-didactica-de-Gestion-de-la-diversidad-cultural-y-la-convivencia.pdf>

Fernando Relinque Medina i Nidia Gloria Mora Quiñones, *Interculturalidad y gestión de la diversidad. El reto de la nueva sociedad*, Junta d'Andalusia

http://www.juntadeandalucia.es/export/drupaljda/interculturalidad_gestion_diversidad.pdf

UNICEF i Ministeri d'Educació Perú, *La interculturalidad en educación*

http://www.unicef.org/peru/_files/Publicaciones/Educacionbasica/peru_educacion_interculturalidad.pdf

Guía metodológica de "Transversalización del enfoque de interculturalidad en programas y proyectos del sector gobernabilidad" a partir de l'experiència del Programa "Buen Gobierno y Reforma del Estado" del Perú

<http://centroderecursos.cultura.pe/sites/default/files/rb/pdf/Guia%20metodologica%20de%20transversalizacion%20del%20enfoco%20de%20interculturalidad.pdf>

Educació intercultural. Alumnat d'origen estranger, Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament

<http://xtec.gencat.cat/web/content/projectes/alumnat-origen-estranger/suport-linguistic-social/publicacions/quadern-SLS-educacio-intercultural.pdf>

Educació intercultural. Projecte de convivència i èxit educatiu, setembre de 2014, Generalitat de Catalunya, Departament d'Ensenyament

<http://xtec.gencat.cat/web/content/alfresco/d/d/workspace/SpacesStore/0063/905e9278-9ca1-4768-afb2-09c9c6288759/intercultural.pdf>

Gestió emocional

Rafael Bisquerra, Grup d'Orientació Psicopedagògica a la Universitat de Barcelona,

www.rafaelbisquerra.com/es/educacion-emocional/objetivos-educacion-emocional.html

10 pel·lícules sobre intel·ligència emocional i social,

<http://habilidadsocial.com/peliculas-inteligencia-emocional-y-social/>

Ciutadania global: www.kaidara.org

Intermón-Oxfam, *Centres educatius transformadors: ciutadania global i transformació social*, Barcelona: Editorial Intermón-Oxfam, 2012

www.kaidara.org/es/centros-educativos-transformadores

Intermón-Oxfam, *Pistes per canviar l'escola*, Barcelona: Editorial Intermón-Oxfam, 2009

www.kaidara.org/es/Pistas-para-cambiar-la-_escuela

Autoria:

Barabara Educació SCCL.

Coordinació:

Begoña Carmona

Xarxa d'educadors i educadores per a una ciutadania global:

La comissió de Connectant mons de la Xarxa assessora i dóna seguiment a l'elaboració dels continguts d'aquesta proposta educativa: Pablo Cuenca, Santiago García, Esther Gutiérrez, Teresa Hernández, Flor López, Jordi Riera, Elisabeth Santpere i Arantza Zubizarreta.

Disseny i maquetació:

Estudi Lluís Torres

Correcció lingüística i traducció:

Albert Nolla

Il·lustració:

Espais Telemàtics

Més informació sobre la proposta educativa d'Oxfam Intermón

- Web: <http://www.oxfamintermon.org/ca/que-fem/campanyes-educacio/educacio>
- Facebook: "Educar per a una ciutadania global" <https://www.facebook.com/Educar-para-una-ciudadan%C3%ADa-global-765403543496049/>
- Correu: educacion@oxfamintermon.org

Aquesta obra té una llicència Creative Commons.

Ajuntament
de Barcelona

OXFAM Intermón